

WEINRAUCH KATALIN

NEM A SÍRJUKRA KELL MAJD A SZÁZ VIRÁG...

Ha csak módomban áll, szeretek idejekorán elmenni a templomba a vasárnapi és ünnepi istentiszteletekre, no meg a bűnbánati hét esti áhítataira is. Nem azért, hogy elsőként érjek oda, és a megszokott helyemre ülhessek. Nem olyan baj az, ha megelőznek és abban a padsorban már minden hely foglalt. Egy paddal előtte vagy mögötte mindig találok üres helyet, ahova leülhetek... Csak ilyenkor, annyi év után is, mindig fájó hiány, üresség telepszik a lelkemre: nem érzem magam mellett a rég halott édesanyámat. Mert ő is mindig, szigorúan és kizárólag ugyanoda, a megszokott helyére ült le, ahogy mindenki más a templomban. Gyermekkoromban ez volt az elfogadott a rendszeresen templomba járó hívek körében – s anyám maga mellé ültetve, engem is erre tanított. Akkoriban, vasárnaponként, keresnem sem kellett, behunyt szemmel is tudtam a templom tele padsoraiban, hol talál rá köszöntésem Rózsika néniére, Böske néniére, Manyi néniére, Etu néniére, a Húszi, Cseh és Kiss család férfitagjaira, vagy a többi jól ismert beregszászi református família valamennyi nő és férfi tagjára. Hiszen mindig ugyanott láttam viszont pontosan mindenkit, ahol – gyaníthatóan – egykor az ő szüleik is ültek. A nők soha nem telepedtek be a férfiak padjába, ahogyan fordítva sem. Hogy helyes volt ez vagy sem, ma már nehéz megítélni, de nekem mint kisgyerekeknek, biztosságot, megnyugvást adott, mert éreztem benne a rendet, ami a mai kor egyik legnagyobb hiányossága. Talán ezért maradt meg bennem, hogy amikor belépek az istenházába és fohászkodva köszöntöm az Urat, lélekben anyámnak is köszönök. Aki itt vár rám, a megszokott helyén ülve, hátulról, a második padban, szélen. Aztán tekintetemmel végigsimogatom azokat az egykor tömött, mostanában sokszor foghíjas padsorokat, ahol egykor édesanyám nagyon kedves, jó ismerősei ültek, s gondolatban az ő emlékük előtt is mindig fejet hajtok.

Nos, a mai vasárnap – ami történetesen május első vasárnapja, tehát Anyák napja –, belépve a még majdnem üres istenházába elmondok egy rövid imát, és mert az elsők között érkeztem, letelepszem a szokott helyemre. Halk derű és békesség van bennem, hálát adok Istennek, hogy itt lehetek, s magamban

némán megszólítom anyámat: ma meglátogatlak, anya, s viszek neked szép csokrot a kedvenc gyöngyvirágodból... A kezem önkéntelenül mozdul, hogy most is megsimogassam magam mellett a padot, az ő egykori helyét. Ez a mozdulat mindig néma fohással társul, ami majd utat nyit csapongó gondolataimnak. Énekes könyvemet kezembe véve felnézek a karzatra, hogy a számhirdető tábláról leolvassam az aznapra kijelölt énekeket, de még nincs feltüntetve, így szemem elidőzik a hatalmas orgona ezüstös sípjain. Egykor Gyurka bácsi volt a kántor, ő játszott a széphangú hangszeren, erre pontosan emlékszem, de arra már nem, hogy ki volt a gyülekezet lelkésze... Úgy rémlik, vagyis szinte biztos, hogy már nem Szútor Jenő főtiszteletes... De az biztos, hogy még kisiskolás voltam, amikor már ő ült a soksípú orgonánál. Talán Gyuszi bácsi lehetett akkor a lelkész... Olyan alacsony, kis kövérkés pap bácsi volt... Jókat játszottam a lányával, nagyon szép kislány volt, a neve is különös: Dalma. Így hívták. Sokszor voltak nálunk vendégségben, és én nagyon irigyeltem tőle különös nevét... Az anyukája gyönyörűen zongorázott, márkás, jóhangú zongorájuk volt, nagyon szerettem hallgatni, de mi mégis ritkán mentünk hozzájuk... Talán a barátnőm papája miatt, aki valahogy mindig olyan furcsa volt, legalább is számomra... Dülöngélve járt és nagyon hangosan beszélt... Aztán egyszer véletlenül meghallottam, amikor anya és Dalma mamája arról beszélgettek, hogy a papbácsi egyre jobban szereti a bort... Pedig már – a bibliára téve a kezét – meg is esküdött, hogy soha többet nem iszik egyetlen kortyot sem... No és, kérdezte anya furcsálkodva, ennek ellenére, mégis...? Az asszony könnyes szemmel sutogta: kimeri a tányérjába, és evőkanállal bekanalazza... Így nem szegi meg az esküjét, nem issza, eszi... Anya szomorúan nézett a néniére és halkán azt mondta: imádkozzunk érte, hogy legyen ereje valóban megtartani a fogadalmát. Emlékszem, mennyire elcsodálkoztam ezen, később meg is kérdeztem a mamámat, hogyan lehetséges az, hogy Gyuszi bácsi vétkezik, hiszen ő papbácsi... Anyukám csendesen válaszolta: de ő is csak ember, aki éppen úgy hibázhat, mint bárki más. Ezért van nagy szüksége arra, hogy az Isten kegyelmében részesüljön. Ha többen imádkozunk érte, meghallgatja az Úr a kérésünket, segítséget nyújt neki, ad erőt, hogy lemondjon bűnös szokásáról. Jézusom, hogy én mire nem emlékszem...!

...Nem, mégsem! Gyurka bácsi, ha jól emlékszem, már a Pista papbácsi idején volt az egyház kántora. Hosszú éveken át kántoroskodott, őt aztán M. Jóska követte az orgonánál. De talán ekkor már nem Pista bácsi volt a lelkipásztor, nem ő teljesített szolgálatot a templomunkban... Azért mégse em-

lékszem mindenre olyan pontosan... Én gyerekként többnyire a nevükön szólítottam a lelkészeket, mert a családjaink, ha nem is túl gyakran, de összejártak. Így aztán, nemcsak a templomban találkoztam velük és feleségeikkel. Dalma anyukája és Pista pap bácsi felesége, Mancika néni is mindig az előtünk lévő padosorban ültek... Később Pali papbácsi felesége, Sárika néni is. De ezt már csak anyutól hallottam, mert akkoriban én már nem jártam templomba, még ünnepek idején sem... Anya mindig olyan nagy tisztelettel beszélt Sárika néniről, aki a Dóczyban tanult... Mennyi évnek kellett elmúlnia ahhoz, hogy megtudjam, mit jelent ennek a nagyhírű iskolának a tisztelettel kiejtett, megbecsüléssel emlegetett, anyámtól sokszor hallott neve... Közben azon tűnődöm, hogy mi történhetett a templom akusztikájával az elmúlt évek során, hiszen a régi időkben a papok soha nem mikrofonba beszéltek, prédikáltak a szószékről – jaj Istenem, hol volt még akkor ez a szerentyű? Érdekes, ennek ellenére a hatalmas templom legtávolabbi sarkaiban is jól lehetett hallani a hangjukat... Még jól emlékszem, amikor gyermekkoromban, a reformáció emlékünnepe, édesanyám a karzaton állva szavalt el egy szép verset, és csengő hangja betöltötte az egész templomot...

Nézem az Úrasztala mögött, a lelkészek padja fölött a tiszta fehérre meszelt falat, ami olyan, mint egy szépen kivásalt, nagyméretű mozivászon, amelyre kivetíthetem a csak számomra látható, s csupán nekem fontos egykor megélt történéseket, eseményeket. Az emlékeimet, melyekkel *ehhez* a templomhoz kötődöm, féltve őrizgetem, és nem hagyom, hogy a ködöt sóhajtó évek eltakarják előlem, vagy az idő maga alá temesse. Szemeim előtt a fal fehér emlékvásznán máris peregni kezd a soron következő némafilm, s én, ahogy máskor is, újra élem a múlt eseményeit. Minél több idő telik el, mennél távolabb kerülök a kezdetektől, annál kanyargósabb, s egyre hosszabb utat kell bejárnom visszafelé, hiszen a múlt évekkkel együtt csak növekszik a távolság és az emlékek más-más alakot öltenek, de érdekes módon nemhogy fogynának, hanem inkább szaporodnak. Ma már összességében tudom nézni és letisztultabban látok sok mindent, néha elfogadva, belenyugodva, máskor megkérdőjelezve az egyszervolt dolgokat, még akkor is, ha a megtörténteken már nem tudok változtatni. Gondolataimban a templomjáró emberek olyan élőkké lesznek, hogy hallani vélem a szavait, látom a gesztusaikat, ahogyan azt az egykorvult, kisgyermek agya tudta ennyire tökéletesen megőrizni. Gondolom, ez a lassan idősödő korosztály egyik privilégiuma... Jó lenne hinni, hogy ezt azzal az ajándékba kapott szelíd bölcsességgel teszem, melyet a mögöttem elmaradó évek hagy-

tak rám örökölni, cserében a gyorsan tovatűnő fiatalságért. No de így van ez jól, s én hálával adózom a Jóistennek, aki valamennyi időutazásomon velem van. Irányítja a gondolataimat, segít, hogy tiszta elmével emlékezzem, de főként azt köszönöm meg neki, hogy e föld még az otthonom. Mert sajnós, évről évre egyre többen hiányoznak mellőlünk, fiatalok, középkorúak, öregebbek egyaránt. Magamban mosolyogva gondolok egyik kedves padtársamra, aki egyszer egy istentisztelet előtt körbepillantva a gyülekezeten, csodálkozva jegyezte meg: te, észrevetted, mennyivel kevesebb mostanában a templomban az idős nő? Régen olyan sokan voltak, vajon hova lettek, miért nem járnak az istentiszteletekre, mit gondolsz? Szomorkás öniróniával válaszoltam meg a kérdését: nincsenek kevesebben, most is itt vannak. Csak tudod, időközben mi vettük át a régiék helyét.

A templomi csend némán áradó zenéje megnyugvással tölt el, kisimítja a lelkeim ráncait, szárnyára kap, röpít, visz az időben. Vissza, egészen a gyermekkoromig.

Ahogy azt már említettem, akkor is ugyanitt, ebben a padban ültem édesanyámmal. Szegény, mindent elkövetett, hogy csendben legyek, ne nyüzsögjek, legalább itt ne, ám többnyire hiába! Kislány létemre meglehetősen élénk, csintalan gyermek voltam, szegénynek mindig sok bosszúságot okoztam. Volt, hogy fagyaltot ígért hazafelé menet, ha a prédikáció alatt jól fogok viselkedni, máskor kilátásba helyezte, hogy kiporolja a szoknyámat, de emlékeim szerint egyik változat sem hozott a témában átütő, valódi sikert. Untam magam az istentiszteleteken, nehezen kötöttek le az ige szavai, amikből többnyire nemigen fogtam fel egyetlen kukkot sem. Nem is értem, mégis hogy sikerült annyi mindent megjegyezni, elraktározni az agyamban... De így, visszatekintve, nemcsak én nem értettem sokat a prédikációkból. Például anyám egyik unokatestvérének a fia sem. Pedig ő csendes, jóra való gyerek volt. Tőlem valamivel idősebb, akit néha egyedül is elengedett az édesanyja vasárnaponként a templomba, ha ő aznap éppen valami miatt nem tudott vele jönni. Aztán otthon rendszerint kikérdezte, hogy miről beszélt a papbácsi. Nos, az én másod-unokatestvérem egyik esetben arról számolt be az anyjának teljes komolysággal, hogy a prédikáció valami Gecse Máli kertjéről szólt, számára összesen ennyi volt érthető az egészből. Mennyivel ésszerűbb, okosabb megoldás a mostanában bevezetett gyermek-istentisztelet, ami a gyerekek nyelvén, csak nekik szól...

Nos, később aztán a vasárnapi iskolának köszönhetően változott valamelyest a viselkedésem, akkor már csendben és illedelmesen végigültem a lelki gyakorlatokat. Édesanyám nagyon fontosnak tartotta a hitben való nevelteté-

semet és minden nap felolvasott nekem a bibliából, amit én néha ugyancsak kényszerként éltem meg, ám visszagondolva rá, ma hálás vagyok érte, mint oly sok minden másért. Amit soha nem mondtam el neki, és már el sem mondhatok többé... Biztos vagyok benne, hogy ezzel a rendszeres napi felolvasással rakta le bennem az alapköveit az olvasás iránti határtalan szeretetnek, s egy bizonyos fokú műveltségnek az alapjait is ez által szerezhettem meg. (Mostanában ezt leginkább a TV-ben látható kvíz játékokat nézve tudom lemérni magamon, azt hallva, hogy a sóbálványá változott Lót – a megkérdezett, bölcsészdiplomás, fiatal, de már rég nem tini korú játékos szerint, – Jerikóból menekült a családjával; vagy Jeruzsálemben, a templomban őrzött Frigyládában az arany Grál kehely található Jézus vérével(!), nem pedig a Mózes által leírt tízparancsolat.) Igen, a felolvasott szövegeknek, a betűk szeretetének köszönhetően én egészen kicsi koromtól kezdve igazi vonzalmat tápláltam a könyvek iránt. Olyannyira, hogy az olvasáson kívül más aztán nem is igen érdekelt, egy érdekesítő jó könyv minden egyebet háttérbe szorított. Mamám őszintén örült ennek és nem ellenezte, amennyiben előtte a rám kiosztott feladatokat maradéktalanul teljesíttem. Értem ezalatt a mosogatást, gyomlálást, portörlést, egy-két ruhadarab kimosását, meg másféle, a kislányoktól akkoriban kötelezően megkövetelt házimunkát, ami mára kiment a divatból. Ma már alig-alig várnak el a gyerekektől otthon bármit is, mert sajnálják őket házimunkával túlterhelni! Viszont a számítógép előtt, vagy az interneten órákon át, korlátlan ideig lóghatnak, belefeledkezve a lelket mérgező, legvadabb virtuális játékok borzalmába. A mai világban ez a trendi. S tisztelet a kivételnek, ez ellen a szülők nagytöbbségének semmi ellenvetése! Aztán a virtuális, hamis világábrázoláson nevelkedett mai generáció, amikor később felnőttként, feleségként vagy anyaként szembesül a rászakadó valós élet mindennapos feladataival, gondjaival, amelyekkel csak nagy nehézségek árán vagy egyáltalán nem tud megbirkózni, nos, bár megkésve, de akkor majd valóban szánni valók lesznek. S valószínű, hogy a gyermekkorban elmulasztott aprócseprő házimunka el nem sajátítása, s annak soha számon nem kérése miatt a szüleiket fogják okolni. Hát az én anyukám engem bizony nem sajnált, így aztán tanulnom is kellett, meg segítenem is, ám szabadidőmben kedvemre olvashattam... És csodák csodája, a rám kiszabott napi munka cseppet sem ártott meg nekem, nem rokkantam bele!

Nos, az alsó osztályokban még minden vasárnap eljártam a templomba, de az ötvenes években, ifjú pionírként, majd komszomolként bizony már nagyon ritkán mehettam. Anyám szomorú volt, de a bibliából való felolva-

sást folytatta, megtartotta minden nap. E mellett a kátét is meg kellett tanulnom, hogy konfirmálhassak, ami sajnos nem a templomban történt. A papbácsi jött el hozzánk haza, kikérdezett, s ezt követően otthon lettem elsődöző. Az iskolában keményen tiltották, hogy templomba járjunk, és mi tagadás, én ennek szívesen eleget tettem, amire ma már csak szégyenkezve tudok visszagondolni. Igen, nálam remekül bejött az agy mosás, még örültem is, hogy igazoltan távol maradhatok. Így vasárnap tovább alhattam, sőt, többet olvashattam. Csitri lányként közönyösen hallgattam, hogy anya mit mesél az istentiszteletekről. Bizony, mondogatta reménykedve, járnak templomba többen is a veled korabeli lányok közül, például M. Erzsike, aki mindig ott van az anyjával, ő bezzeg nem fél a komszomolvezetőkötől. Hiába, az egy végtelesen tisztességes, becsületes és vallásos kislány, aki szót fogad az anyjának, nem olyan akarnok, mint te, akiből aztán ki tudja, mi válik majd később... Erzsike kiválóságát évekig hallgattam, ami kegyetlenül rosszul esett, s talán, hogy anyunak örömet szerezsek, néha már én is elmentem volna a kedvéért egyszer-kétszer a templomba. Csakhogy időközben megválasztottak az osztályunkban komszomoltikár-helyettesnek, s ekkor már valóban félttem azoktól a különféle retorzióktól, amikkel a templomba járókat sújtották. Így hát nem mertem menni. Aztán egy napon furcsa hírek kezdtek el keringeni: M. Erzsike kimarad az iskolából, mert úgy hírlík, terhes. Valóban az volt, nem sokára meg is szülte gyermekét. Ma már erről kegyeletsértés nélkül írhatok, hiszen oly rég történt, meg aztán a szegény leányanya nagyon fiatalon meghalt. Sok évvel hamarabb, mint az édesanyja, akire rámaradt a gyermeke. De amikor ez megtörtént, nekem óriási elégtételt jelentett az oly sokszor elém állított példakép csúfos bukása. Hiszen az én fiatalságom idején az ilyen esemény óriási szégyennek számított, még nem volt olyan megszokott, mint a mai világban. Hányszor vettem kárörvendőn édesanyám szemére a „bezzeg Erzsike” dolgát... És édesanyám nem tudott rá válaszolni, lesütött szemmel hallgatta az én gonoszkodásomat. Milyen jó lenne, anyám, ha jóvátehetném egykori viselkedésemet! Mennyi mindent kellett megélnem, hogy felnőttként ráébredjek, milyen fájdalmat okozhattak neked bántó szavaim... Hiszen te csak jót akartál nekem, mindig féltettél... Most érzem csak igazán, amikor egy óriási hátizsák terhét cipelem. Az a zsák tele van ki nem mondott szavakkal... Amelyeket nem mondtam el neked, mindennel, ami elmaradt, amivel örökre elkéstem, amit nem tettem meg. Igen, csak most tudom, mennyire fájhatott neked mindaz. Egy anyának. És még bocsánatot sem kértem tőled, úgy igazán. És te akkor is, mégis ugyanúgy megbocsátottál, mint mindig...

Diszkréten letörölöm csordulni készülő könnyemet, s nagyot sóhajtv haladok előre az emlékezés útján. A fiatalként elmulasztott sok-sok istentiszteletet később sem tudtam bepótolni. „Ideológiai” munkás lettem, könyvtáros, vezető állásban, hogy mehettem volna én templomba?! Egyet jelentett volna a munkahelyem elvesztésével. Ez különösen akkor vált igazán fájdalmassá, amikor már gyermekeim voltak, s jöttek a vallási ünnepek... A karácsony, a húsvét, a pünkösd. Amíg anya élt, együtt voltunk, és úgy igazán nem is vevődött észre, mi maradt ki az életemből, csak a halála után. Mi, a bezárt ajtók és ablakok mögött minden egyes ünnepet megtartottunk, sőt a húsvéti ünnepekkor szentelt étel is került az asztalunkra. Nálunk, a családban úgy alakult, hogy csak mi ketten, az anyukámmal voltunk reformátusok, a férfi családtagok mindannyian katolikusok voltak. Ami soha nem váltott ki konfliktust a családon belül, valójában semmi jelentősége nem volt: a két vallás jól megfért egymás mellett, mert kölcsönösen tiszteletben tartottuk mindkettőt. A templomi esküvőmet szintén ott-hon tartottuk, akkor is Illés Pista bácsi volt a lelkész. S ahogy egykor, az ő bátorságának köszönhetően az otthonunkban konfirmálhattam, amikor összekerültünk a férjemmel, ismét ő jött el hozzánk, hogy Isten áldását adja ránk és megeskessen a katolikus férjemmel. Hálával gondolok vissza a szelíd szemű lelkészre...

Karácsony előtt édesanyám megtanította a fiaimat úgy a református, mint a katolikus karácsonyi énekekre. S én, bár óriási félelemmel a szívenben, de minden szentestén, a decemberi, korai sötétséget kihasználva elvittem két fiamat a római katolikus templomba, hogy imával köszöntsék a jászolban fekvő Jézuskát, a betlehemi kisdedet. Sőt ha az apai nagyszülőkhöz utaztunk huzamosabb időre, mivel ott nem volt református templom, eljártam fiaimmal együtt a katolikus templomba és ezt a családban mindenki természetesnek vette. Ott nem kellett attól tartanom, hogy bárki is megfigyel, esetleg feljelen... Mentem, mert már akkoriban nagyon hiányzott nekem Isten közelsége, de azért is, hogy a gyermekeim a hitükben nevelkedjenek. Így velük együtt én is egészen jól megismertem, megtanultam a római katolikus liturgiát. Anyám mindig azt mondta: a mennyben nincsenek vallási címkék, és nem jegyzik fel felekezeti hovatartozásunkat, mind egyek vagyunk Jézus vére által. Nem bűn az, ha katolikus templomban imádkozunk, hiszen amikor Jézus megkeresztelkedett a Jordán folyó vízében, nem mondta, hogy mától katolikus vagyok, ahogy azt sem, hogy református lettem. A megkereszteltetése által Ő keresztény lett.

Aki még emlékszik rá, milyen volt az élet a kommunizmus idején, azt is tudja, hogy a pedagógusok és a kultúra területén dolgozók legfőbb feladata a vallásellenes harc volt. Vajon a szívvel-lélekkel kommunista párttagokban, vagy a Kremlben trónoló elvhű vezetékben felmerült-e valaha, hogy ők ebben az ádáz, vallás elleni háborúban csak vesztesek lehetnek?! Vagy tényleg elhitték, hogy az alig valamivel több, mint hetven évet szám-láló, világalomra törekvő eszme győzhet Isten ellen... Micsoda utópia! Pedig úgy mentek el mellettünk az évek, hogy nem járhattunk a templom-ba, de otthon a bezárt ajtók mögött imádkoztunk, ha nem is beszéltünk róla. Én pedig, ahogy múltak az évek, egyre inkább vágyakoztam az isten házába, a vallástól senki és semmi nem tudott eltántorítani! Aztán legna-gyobb meglepetésemre, egyszer csak szembesültem azzal a váratlan felfe-dezéssel, hogy nemcsak engem, a magyarnak született, akkor még fiatal nőt sem tud átnevelni, a hitem megtagadására kényszerítő kommunista dogma, de a saját nemzetét, az orosz népet sem tudja.

A 70-es évek második felében kisebb fiamat betegsége miatt a Krím félszigetre kellett vinnem szanatóriumba. A gyerek kicsi volt, nehezen szokta meg az idegen környezetet, az orosz nyelvet alig ismerte, így én egy teljes hónapot töltöttem vele Jevpatoriában. Reggeltől estig kinn voltam a ten-gerpárti szanatóriumban, csak sötétedéskor villamosoztam be a városba, a szállásomra. Június elején történt, hogy egyik reggel betértem egy fodrász-szalomba, és megbeszéltem az ott dolgozó, idősödő fodrászsnővel, akinél már máskor is jártam, hogy aznap ismét eljönnék hozzá frizurázkodni. A nő tudta rólam, hogy magyar vagyok és mivel a háború alatt, a győztes szovjet hadsereggel katonalányként, lelkes ifjú komszomolként megfor-dult Magyarországon, most is kedvesen fogadott. Szeretett velem beszél-getni. Többször is mesélt nekem a német állások ellen folytatott veszélyes partizánakciójukról, amelynek köszönhetően őt soron kívül felvették a Kommunista Pártba. Erre rendkívül büszke volt és a háborúban szerzett harci érdemrendjeit, kitüntetéseit is elhozta, hogy megmutassa nekem. Nos, aznap csak azt kérte tőlem, ne túl későn jöjjelek, mert sietne haza. Valami-lyen közúti baleset miatt egy ideig a villamos sem tudott tovább menni, így a magadott időpontnál bő öt perccel később érkeztem meg a fodrászatba.

– Gyorsan, siessünk, mossuk a haját, hogy azonnal csinálhassam – fo-gadott idegesen. – Ha nem magáról lenne szó, már rég hazamentem volna, de nem akartam becsapni – hadarta zaklatottan.

– Azért mert szombat van, vagy vendégeket vár?

– Dehogya is, holnap Troica van... Jönnek a gyermekeim a családjukkal, mindnyájan megyünk a templomba, aztán nálam fognak ebédelni, és még sok mindennel nem vagyok kész... Maga tudja, mi ez az ünnep, igaz? Ráztam a fejemet, hogy nem, fogalmam sincs róla. Hogy lehet az, hiszen egyik legnagyobb ünnepünk... Troica! Teljes értetlenséggel néztem rá, és ő gyanakodva kérdezte: maga tényleg magyar?! Hogy létezik, hogy nem tudja mi az a T r o i c a? Miféle hitetlen, pogány ember az, aki ezt nem tudja! Hogy nevelték magát? Dühében akkorát rántott a hajamon, majd kitört a nyakam. Kétségbeesve tiltakoztam: kérem, én ennek a szónak nem ismerem a magyar megfelelőjét... Magyarázza el, milyen ünnepről beszél. Csak akkor tudtam meg, hogy a pünkösdről van szó, amikor Isten fiának az égbemenetelét emlegette, meg hogy az emberek, akik ott jelen voltak, mind más nyelven kezdtek el beszélni. Mondtam: most már tudom, hogyan tudnám, de mi a pünkösdi ünnepet két héttel korábban ünnepeljük, mint a pravoszlávok, ezért nem gondoltam, hogy erről beszél, amellet én még soha nem hallottam oroszul az ünnep nevét. Maga tényleg vallásos? – néztem rá ámulattal. Itt nem üldözik a vallást? Megrántotta a vállát: így nevelt anyám, én meg a gyerekeimet – felelte tömören. Ki merne engem üldözni, hisz látta a kitüntetéseimet... Én kész voltam feláldozni az életemet a hazámért, végigjártam a frontot, Berlinig... Ám, ha baj ér, engem, vagy a gyermekeimet, és segítségért imádkozom, egyedül csak Istenhez fordulhatok a kérésemmel. Ki máshoz?! Nem térdelhetek le és tehetem össze a kezemet, hogy Hruscsov vagy Brezsnyev elvtársak, segítsetek rajtam! Világos?!

Igen, nagyon is. Vagyis az lett. Ennyit a kommunista hatalom vallásellenes politikájáról orosz földön, az orosz nép körében.

Csakhogy ők nem féltek. Mi meg nagyon. Még sokáig.

Azt a pillanatot, amikor a múlt század kilencvenes éveinek az elején végre szabadon és félelem nélkül ismét bejöhöttem a templomba, soha, de soha nem felejtem el! Majdnem negyven évnek kellett eltelnie, hogy én újból átléphettem a református egyház küszöbét. Szorongva, mondhatnám idegenül léptem a padhoz, ahol egykor anyám mellett ültem, s csak azt vártam, mikor telepszik végre mellém, s mondja meg, mit tegyek, ha elkezdődik az istentisztelet. Mert sajnos, a sokévnnyi kihagyás elfeledtette, kitörölte az agyamból a szertartás menetét... Aztán lassan lecsillapodva, egyre-másra felfedeztem a régi, anyám korabeli ismerősöket és ez nyugalommal, békességgel töltött el. Nagyot sóhajtván arra gondoltam, hogy bár az édesanyám soha többé nem ül már mellettem, és sok éve, hogy nem vár rám otthon sem, én mindig érezni fogom a jelenlétét,

s ezentúl itt mindig rám talál. Olyan érzés fogott el, mint aki hosszú, távoli utazásból hazatér, s végre megint otthon van. Összekulcsoltam kezemet és hálát adtam az Úrnak, mert megadta nekem azt a csodát, hogy újra eljöhettek. Hogy *most* lehetek itt, az Ő közelében, életem legnagyobb megpróbáltatása idején. Lám, nem hagyott magamra, mellettem áll, erőt ad talpon maradni, átvészelni a rám mért iszonyatos szenvedést, segít, hogy a hitemben megerősödjek, akkor, amikor a sors a legsötétebb fájdalommal sújtva tesz próbára, mikor legnagyobb a szükség. Emlékszem, hogy sokáig ültem behunyt szemmel és arra gondoltam, bizonyára a túlvilágon az édesanyám is közbenjár a mi Mennyei Atyánknál, a gondoskodó, irántam való nagy kegyelemért. Azért, hogy most én így érzek. Mert egy anya a síron túl is anya marad... Akinek köszönetképpen már csak a sírjára vihetek virágot, sok szép virágot...

A felzúgó orgona hangjára mintha álmomból ébrednék. A csak nekem látható, emlékeimből összevágott filmkockák nem peregnek tovább, és a múlt ösvényein kalandozó gondolataim visszatálnak a jelenbe. S én, míg az énekes könyvemben megtalálom a mára kijelölt zsoltárt, azon tűnődöm, hogy ma, az anyák napján milyen jó lenne hangosan belekiáltani a világba, olyan hangosan, hogy azt mindenki meghallja, hogy odafigyeljenek a szavamra:

Az édesanyáknak nem a sírjukra kell a száz virág, addig adjuk, amíg élnek, míg itt vannak velünk, s láthatjuk szemükben az örömet... És mondjuk nekik, százszor is mondjuk el, mennyire szeretjük őket... Míg van kinek... Amíg nem késő!